

**LINGUISTIC CONSIDERATIONS ON ROMANIAN PHYTONIMS
CREATED WITH TERMS BELONGING TO THE WORD FIELD „CAT”**

Radu Drăgulescu

Assoc. Prof., PhD, „Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: Many of the romanian phytonyms are directly related to the cat. Like in other folkloric creations, in our ethnobotany this mammal has a majority of evil representations, portaited as a unfaithful, mean living form wich you can not trust and therefore associated to unworthy, useless plants. The paper brings an inventory, an interpretation and a statistic of romanian names of plants which implicates the word field „cat”.

Keywords: romanian phytonyms, conotation, denotation, plant names, etnobotany, cat

La baza analizei de față stă colaborarea noastră cu Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*¹ care completează substanțial *Dicționarul* lui Borza², ce cuprinde, pe lângă câteva mii de nume de plante maghiare, săsești, germane, franțuzești, engleze, rusești, ucraineene, sârbești, bulgărești, turcești, și 10.906 nume românești de plante pentru 2.095 specii. Prin publicarea *Dicționarului explicativ al fitonimelor românești* și a *Dicționarului de fitonime românești*³, Constantin Drăgulescu a ridicat numărul numelor românești de plante cunoscute la 21.839 fitonime cunoscute până în prezent, fitonime care aparțin unui număr de 3.227 specii de plante indigene și exotice, spontane (sălbatic) și cultivate. La acestea se adaugă 3.070 nume de soiuri și 612 termeni care desemnează de părți (organe) de plante. Astfel, fitonimia românească însumează 25.521 de termeni.

¹ Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.

² Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

³ Constantin Drăgulescu, *Dicționar de fitonime românești*, ed. a IV-a, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2014.

Între fitonimele românești am identificat un număr de 72⁴ care sunt create cu ajutorul termenilor „piscă” < interjecția pis⁵, turc. pisik, cf. megl. pisă, alb. piso, sb. cr. pis, ngr. πσίχα, iran. pusek, lat. cattus, catta (a se vedea mai jos), „mâță” < probabil formație onomatopeică⁶, cf. maced. mačka (f), mačor (m), tătar. мәче (măçe), ital. micio (m), micia (f), catalan. mix (m), mixa (f), moix (m), moixa (f), magh. macska, romani muca, sb. cr. мачка (f), мачак (m), germ. Mietze, „motan” < origine necunoscută conform DEX, poate fi înrudit cu fr. matou sau poate fi o creație autohtonă sau o deformare de la „mâțan” (Candrea⁷ acceptă înrudirea cu motoc), „mârtac, mârtoc, mârtan” < origine necunoscută conform DLR⁸, mâtârlan, mâtoc, mihoc, „cotoi” < probabil, o alterare influențată de sl. kotū „cotoi” a vechiului *cătou, masculinul lui *cată pe care cătușă îl are la bază, derivat din lat. cattus⁹, cotojman, cotoșman < dintr-un mai vechi *cotociman, din *cotociu „cotoiu” = sl. kotū „cotoiu + suf. -ociu și suf. augm. -man¹⁰ și derivatele acestora: piscic, piscicuț, piscicuță, pisoi, piscoiaș, piscicesc, mâț, mâțesc, mâțisor, motănel etc.

Etimologia termenului „piscă”¹¹ este incertă. Conform DEX, cuvântul ar proveni de la interjecția cu care este chemată pisica (pis! pis!) + sufixul *ică*. La fel apare în *Noul Dicționar Universal* (2006) și în *Dicționarul Explicativ Ilustrat* (2007). Alexandru Ciorănescu acceptă varianta aceasta, apropiind-o de interj. „păș”, ideea fiind aceea de mers silențios (cu toate că nu acceptă punerea în relație a interj. „păș” cu verbul „a păși”, efectuată de Candrea¹²). Explicația pe baza interjecției pis o regăsim și în dicționarul lui Vinereanu¹³. La Șăineanu¹⁴ apare ca „diminutiv din pisă, după strigătul pis! pis! cu care o chemăm”. În *Încercare asupra semasiologiei limbii române* (1887), Șăineanu precizase deja că termenii „mâță” și „piscă” ar fi ambele onomatopeice. În opinia lui Scriban¹⁵, etimonul ar fi interjecțional „dim. d. *pis-pis*, interj. pin [!] care chemă pisica; și turc. *pisi*,

⁴ Nu am adăugat aici numeroasele variante ale fitonimelor provenite din radicalul *cat-*, *cattus-*, *catta-* (a se vedea cătușă).

⁵ *Dicționarul explicativ al limbii române, varii ediții.*

⁶ *Dicționarul limbii române, IX (M), București, Editura Academiei, 2010.*

⁷ *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”, București, Editura Cartea Românească, p. 804.*

⁸ *Ibidem*, p. 724.

⁹ *Dicționarul limbii române, II (C), București, Editura Academiei, 2010.*

¹⁰ *Ibidem*, p. 851.

¹¹ A se vedea și https://en.wiktionary.org/wiki/cat#Etymology_1.

¹² Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române, București, Editura Saeculum I.O., 2002*, p. 603.

¹³ Mihai Vinereanu, *Dicționar etimologic al limbii române, București, Editura Alcor Edimpex, 2009*, p. 639-640.

¹⁴ Șăineanu, 1929.

¹⁵ Scriban, 1939.

pisik, bg. *pisa*, alb. *pisso*, engl. *puss*”. DLR, Tomul VIII, partea a 2-a, Litera P, pe-pînar, (1974) conține tot explicația pis + sufixul -ică, dar aduce face și o trimitere la turcismul dialectal „pisik”¹⁶. În privința etimonului interjecțional, Rodica Zafiu¹⁷ consideră că „o evoluție lexicală de acest tip este totuși greu de acceptat, mai ales că nu i se prea pot găsi echivalente; mult mai ușor ne putem reprezenta procesul invers, prin care o denumire (folosită la vocativ) se transformă, prin abreviere, în interjecție de apel (așa cum pentru bă și fă, de exemplu, s-a presupus proveniența din bărbate și fămeie).” Argumentele pentru explicația prin împrumut (cel mai probabil, din turcă¹⁸) sunt mult mai solide decât o ipotetică derivare interjecțională.

Termenul „piscică” e atestat, în limba română, în Pravila de la Govora (1640, 49^r/13, cf. 151^v/18), „Cine va mânca lup sau vulpe sau câine sau piscică să se pocăiască” și apare în Biblia de la București (1688, 77²/11): „Necurate din târâtoarele ce se târăsc pe pământ, pisica și șoarecile”. În Lexiconul de la Buda (1825), cele mai multe sensuri și expresii sunt grupate la termenul mătă, dar este înregistrat și piscică: „Nu cunoștea din patrupele decât câinii și piscicile”.

În 1940, Sextil Pușcariu descria, în *Limba română*, repartiția regională a termenilor „piscică” și „mătă”: „În Muntenia și în sudetul ardelean se zice piscică; în restul României se zice mătă. După cum un român (neinfluențat prea tare de limba literară) întrebuințează una sau alte din aceste două vorbe, îi poți cunoaște locul de origine.”¹⁹

Așadar, e foarte posibil ca piscic să fie în română un cuvânt de origine turcică, împrumutat ca atare și care și-a format cu ușurință un feminin, prin asimilarea finalei -ic cu un sufix deja existent și care avea și corespondentul feminin -ică.

Subscriem opiniei Rodicăi Zafiu, conform căreia denumirile pisicii sunt în română un bun exemplu al numeroaselor straturi etimologice și al dificultății de a le separa: cătușă continuă latinescul *cattus*, *catta*, prin diminutivare, dar și-a pierdut sensul inițial, păstrându-l doar pe cel metaforic (de instrument de fixare a membrilor); mătă este probabil un element de substrat (cu corespondent în albaneză), dar forme asemănătoare există și în limbi slave (balcanice) și chiar romanice; cotoi e derivat de la un împrumut din slavă (*kot*), dar i s-a presupus și o eventuală suprapunere cu vechiul termen latinesc.²⁰ De

¹⁶ A se vedea și *Dicționarul limbii române, XI, (P-Pogribanie), 2010*.

¹⁷ Rodica Zafiu, *Păcatele Limbii. Despre piscică, în România literară, 2010, nr. 48*.

¹⁸ Așa apare și pe https://en.wiktionary.org/wiki/cat#Etymology_1.

¹⁹ Apud Rodica Zafiu, *Păcatele Limbii. Despre piscică, în România literară, 2010, nr. 48*.

²⁰ *Ibidem*.

asemenea, putem lua în calcul și alb. piso, npers. pušek, curd. pişik, engl. puss, pussy, pussycat etc.

Fitonimele sunt enumerate mai jos, alfabetic, precizând pentru fiecare denumirea științifică și pot fi grupate, din punct de vedere lingvistic, în cel puțin cinci categorii.

Dintre fitonimele analizate, 21 sunt concentrate într-un termen unic: *cătină, cătușă / cătușe, cotăișe, cotocei / cotoi, măchiță, mătă / mățe, mățășoară, mățișoară, mățișor / mățișori, mătoacă, mătuț, misică, motan / motane, motăcei, motăcină, motănaș, motășal, motoacă, motăcei, motocei, pisice / pisicel.*

Celelalte se compun din doi sau mai mulți termeni. Dintre acestea, trei prezintă configurația substantiv în nominativ + altul în acuzativ (un atribut substantival prepozițional): *bot de pisică, brâncuță de pisică, mățucă de iarbă.*

Cele mai multe (45) s-au format prin compunerea a două substantive, primul la nominativ, al doilea cu valoare de atribut genitival: *bobul-măței, botul-măței, brânca-mății, brânca-pisicii, brânza-mății, buruiana-măței, cerceii-mății, chipul-măței, coada-măței, coada-mățului, coaiele-mărtanului / mățului, colăceii-mății, crinul-măței, curul-mății, fața-măței, geana-mății, gheara (ghiara)-măței, gheara-motocului, gheara (ghiara)-pisicii, grâul-măței, gura-măței, gura-mățului, iarba-măței, iarba-mățului, iarba-pisicii, izma-mății, laba-măței, laba-mății, mazărea-mății, mățul-pepenelui, mierea-măței, mînta-măței, mustățile-pisicii, ochiul-pisicii, poamele-măței, puța-pisoiului, rădăcina-măței, scara-măței, talpa-măței, talpa-pisicii, trifoiul-măței, țâța-pisicii, unghia-pisicii, urechea-măței, urzica-mății.* Între acestea, termenii care constituie obiectul de studiu al lucrării noastre se află o singură dată la nominativ (mățul pepenelui), în rest ei apar ca atribute substantivale. De asemenea, „mătă” apare de 19 ori cu genitivul format în –ei (măței) și de zece ori cu genitivul format în –ii (mății), forma literară fiind, așadar, dominantă.

Am identificat un singur fitonim în alcătuirea căruia sunt asociate un substantiv în nominativ și un adjectiv cu funcție de atribut, care să evedențieze calitatea: *mălai-mățesc.*

Niciun fitonim nu este realizat prin compunere dezvoltată.

Chiar dacă, la origine, multe dintre aceste configurații semantice au reprezentat metafore insolite, ele și-au pierdut, prin „repetare”, orice valoare „poetică”, devenind astfel expresii convenționale²¹.

Am adoptat ortografia propusă de DOOM2, conform căruia se scriu cu cratimă substantivele compuse cu unitate semantică și gramaticală mai mică decât a celor scrise

²¹ Simina Terian, *Premise pentru o poetică a textelor*, in *EITM5, Târgu Mureș*, p. 326-331; *A se vedea și Monica Bors, Mitologii nominale în proza lui Mircea Eliade, Iași, Institutul European, 2015.*

într-un cuvânt, eventual, cu articulare și flexiune și la primul element, având structura substantiv + prepoziție + substantiv, substantiv + substantiv în nominativ, substantiv (articulat) + substantiv în genitiv. De asemenea, DOOM2 prevede generalizarea scrierii cu cratimă a compuselor nesudate care denumesc specii distincte de plante²².

Bobul-mâței - *Chenopodium polyspermum*, Constantin Drăgulescu²³ consideră că numele este datorat unei confuzii, planta nefăcând boabe.

Bot-de-pisică (plantă neidentificată, probabil aceeași cu botul-mâței).

Botul-mâței (*Misopates orontium* / *Antirrhinum orontium*), planta are flori bilabiante care seamănă cu un cap/bot de pisică. În germană se numește Katzenmaul, tot din cauza morfologiei florii.

Brânca-mâții (*Antennaria dioica*, *Lotus corniculatus*) a fost folosită în tratarea erizipelului (denumirea populară: brâncă) < lat. branca.

Brânca-pisicii (*Lathyrus tuberosus*), < lat. branca.

Brâncuță-de-pisică (1) (*Dorycnium herbaceum*), planteleau, ele sau unele organe ale lor (mai ales frunze și flori), aspect de brânci (< lat. branca) sau labe, tălpi, picioare/gheare de pisică (a se vedea mătă, laba/talpa mâții și pisiceii).

Brâncuță-de-pisică (2) (*Hypericum perforatum*, *Hypericum maculatum*) s-a utilizat la tratarea brâncii (erizipelului, rujetului), pe principiul „similia similibus curentur”, întrucât planta are organe în formă de brâncă/labă/palmă ori atingerea ei ustură ca și rănila produse de boală pe piele.

Brânza-mâții (*Lasio-sphaera gigantea*, *Lycoperdon pyriformae*), ciuperci globuloase ca niște burdufuri. Această „brânză” nefiind veritabilă este atribuită mâții (a se vedea mătă).

Buruiana-mâței (specie neidentificată, folosită contra sifilisului, probabil *Calamintha clinopodium* cf. *Calamintha nepeta* sau *Filago arvensis*).

Cătina (*Carduus acanthoides*, *Hippophaë rhamnoides*, *Lycium halimifolium*, *Myricaria germanica*, *Tamarix ramosissima*, *Xanthium spinosum*) are tulpini sau frunze înțepătoare ori tăietoare și credem că această caracteristică este reflectată în fitonime (tema i.-e. *kat- din care lat. catus „ascuțit, înțepător”, lat. catanum „plantă asemănătoare cu drobul”, celticul cateia „secure de aruncat în luptă”, rom. cață „băț cu cârlig la vârf” și a acățea). Și în vechea indiană existau termenii kațhiná, káțhora

²² DOOM2, p LXX-LXXIII.

²³ Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.

„tare, rigid, țeapăn”. Amintim aici și engl. cut „a tăia”, cutting „tăios”, gr. kótis „crestătură”, rom. cută „felie/bucată tăiată” ceea ce ar susține ideea că subst. cătană „soldat” ar putea avea semnificația „tăietorul, ucigașul”. Posibil ca din acest rad. i.-e. *kot-, *kat- să derive și numele pisicii: lat. cattus, catta, sl. kotū, engl. cat, germ. Katze, macedorom. cătuș(ă), rom. cătușă, în paralel cu cotoi (pisoai, motan), dar și al câinelui²⁴: lat. catella „cățea”, catellus „cățel”, rom. cotarlă „javră”, cotei „câine de talie mică” (alb. kuta, kutë, macedorom. cută, magh. kuttya „câine”), coteică „cățea”, a se coțai „a se împerechea câinii” etc. Și pisica și câinele și-au putut primi numele de la faptul că zgârâie și mușcă. Cu evoluție din rom. cătușă „piscică” sau din lat. catta ori sl. kotū avem și fitonimele *cătușă*, *cătușe* (*Agrostis canina*, *Ballota nigra*, *Lycopus europaeus*) și *cătușnică* (*Agrostis stolonifera*, *Calamintha nepeta*, *Leonurus cardiaca*, *Marrubium spp.*, *Melissa officinalis*, *Mentha arvensis*, *Nepeta cataria*, *Nepeta pannonica*). De adăugat și *cotocei* (*Trifolium arvense*): < cotoi „motan” în conformitate cu corespondentele coada mâtei, mâte, motocei (ce se referă la aspectul inflorescenței). Amintim aici și fitonimul dacic kotiată, (*Cynodon dactylon*) care, însă, e posibil să se refere la câine (conform cu numele românesc iarba cățelei, iarba câinelui, rom. cotei „cățel”, coteicuță „cățelușă” și cel științific *cynodon* „dintele câinelui”) (C. Drăgulescu, R. Drăgulescu, 2000). Fitonimul rom. *cotăișe* (*Linaria vulgaris*) face trimitere tot la câine sau la piscică, planta numindu-se și cățaluș, botul câinelui, coada câinelui dar și gura mâtei.

Cătușă, *cătușe* (*Agrostis canina*, *Ballota nigra*, *Lycopus europaeus*), *cătușă-mică* (*Nepeta cataria*), *cătușcă* (*Ballota nigra*), *cătușine*, *cătușinic*, *cătușinică* (*Nepeta cataria*), *cătușnic* (*Asclepias syriaca*), *cătușnica-copîilor* (*Glechoma hedereacea*, *Glechoma hirsuta*), *cătușnică* (*Agrostis stolonifera*, *Calamintha nepeta*, *Leonurus cardiaca*, *Marrubium spp.*, *Melissa officinalis*, *Mentha arvensis*, *Nepeta cataria*, *Nepeta pannonica*), *cătușnică-(de-cea)-sălbatică* (*Marrubium peregrinum*, *Marrubium vulgare*), *cătușniță* (*Leonurus cardiaca*, *Marrubium vulgare*, *Nepeta cataria*), *cătușoaică* (*Nepeta cataria*), *cătușnică* (*Marrubium vulgare*, *Melissa officinalis*, *Nepeta cataria*), din tema cat- din care cătină (a se vedea acolo) dar și dacorom. și macedorom. cătușă „piscică” (cf. și lat. catta), cu sufixul autohton -ușă. Cu excepția speciilor *Agrostis canina*, *Agrostis stolonifera* și *Asclepias syriaca*, toate

²⁴ A se vedea Radu Drăgulescu, *Analysis of the connotative and denotative meanings of the terms belonging to the word family „dog” as they are used in the romanian phytonyms*, in *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, nr. 20, Târgu Mureș, 2016.

celelalte sunt înrudite cucătușa propriu-zisă (*Nepeta cataria*) sau iarba mâței (pisicile se tăvălesc peste plantă și o mănâncă cu plăcere, având, un efect excitant asupra lor). *Agrostis canina* are spiculețe prevăzute cu ariste asemănătoare unor gheare de pisică (prin confuzie i s-a spus și speciei *Agrostis stolonifera* cătușnică ori din cauză că uneori pisicile, ca și câinii, mănâncă frunzele plantei pentru a vomă în caz de indigestii). Numele cătușnic dat speciei *Asclepias syriaca* pare o etimologie populară după numele rus. vatočnik, votočnik. Speciile de *Glechoma* poartă numele cătușnica copiilor (copil, termen autohton), cel mai probabil, fiindcă s-au folosit în tratamentul multor afecțiuni ale copiilor (erizipel, dureri de urechi, deochi). Unele fitonime compuse conțin adjectivul sălbatic pentru a face precizarea că doar seamănă cu adevărata cătușnică. Există și fitonimul **cătușnică** pentru o plantă neidentificată care vindecă „de Dânsel”. Constantin Drăgulescu²⁵ consideră că, probabil, aparține speciei *Calamintha acinos* sau *Melissa officinalis*.

Cerceii-mâții (*Evonymus verrucosus*) < cercel (< lat. circellus), plantele au flori sau fructe care atârnă asemenea unor cercei.

Chipul-mâței (*Galeopsis ladanum*) < chip „față, fizionomie” (< magh. káp) și mătă „pisică” (a se vedea mătă). Florile bilabiate seamănă cu botul pisicii (specia numindu-se și fața mâței).

Coada-mâței, coada-mâțului (*Trifolium arvense*), are inflorescențe pufoase (ca un măt sau mătșor), dar mici și ovate ca niște testicule. Un argument ar fi și numele coaiele-mâțului, coaiele-mârtanului. În timp aceste inflorescențe se mai alungesc și ar putea fi comparate cu foarte scurte cozi.

Coada-pisicii (1) (*Achillea millefolium*, *Reseda lutea*), pisică din interj. pis (cf. și alb. piso, npers. pušek, curd. pişik, engl. pussy, pussycat „pisică”). Și sașii spun ultimei specii Katzenschwanz „coada-pisicii”.

Coada-pisicii (2) (*Capsella bursa-pastoris*), nici o comparație nu se poate face între plantă și coada pisicii. Constantin Drăgulescu consideră că această denumire a fost atribuită eronat și că, de fapt, ar putea proveni din fitonimul păsătel (cu referire la fruct) și credem că a devenit *pisicel și mai apoi coada-pisicii.

Coaiele-mârtanului/mâțului (*Trifolium arvense*) < coi (< lat. coleus), cu varianta **coaiele-mâței** (*Trifolium arvense*) apărut, probabil, dintr-o eroare. De altfel nici coaiele-mârtanului / mâțului nu sunt nume potrivite speciei în cauză, ele fiind

²⁵ Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.

traduceri eronate ale coresp. magh. macska here „trifoiul mâțului”, în maghiară here înseamnă atât „trifoi” cât și „testicul” și „trântor”.

Colăceii-mății (*Medicago lupulina*, *Medicago sativa*), fructele sunt asemănătoare unor colaci în miniatură.

Cotăișe (*Linaria vulgaris*), florile au aspect de cap de câine sau de cotoi/pisică (a se vedea cătină).

Cotocei, cotoi (*Trifolium arvense*), inflorescențele sunt moi ca niște mățișori/pisoi.

Crinul-măței (*Colchicum autumnale*), este toxic, așadar un crin nefolositor omului (brândușa-de-toamnă).

Curul-mății (*Anchusa officinalis*), < cur „anus” (cf. lat. culus, rad. i.-e. *kū-los), a se vedea măță.

Fața-măței (*Galeopsis spp.*, *Lamium album*), fiind bilabiate, seamănă cu fața sau capul pisicii.

Geana-mății (*Valeriana officinalis*), Constantin Drăgulescu o consideră o posibilă etimologie populară de la *peana mății, cu sensul „frunza/floarea pisicii”; planta are frunzele penate și se numește și iarba mățului, iarba pisicii. Mai ales în sudul Transilvaniei termenul pană, peană (< lat. penna și pinna) este destul de frecvent în nomenclatura plantelor și are sensul „floare, plantă”.

Gheara-măței, gheara-pisicii (*Uncaria tomentosa*), este o liana cu spini asemănători ghearelor pisicii. În engleză se numește cat's claw, în spaniolă uña de gato.

Gheara-motocului (*Lotus corniculatus*), păstăile sale au în vârf o excrescență asemănătoare unei gheruțe de pisică.

Ghiara-măței (*Lotus corniculatus*, *Lupinus angustifolius*, *Nonea pulla*), plantele au părți asemănătoare unor gheruțe.

Ghiara-pisicii (*Abutilon theophrasti*, *Hibiscus trionum*), capsulele primei specii arată ca o lăbuță de pisică cu ghearele la vedere.

Grâul-măței (*Agropyron repens*), pisica (ca de altfel și câinele) mănâncă frunzele plantei pentru provocarea vomei în caz de indigestie.

Gura-măței (*Linaria vulgaris*), floarea seamănă cu botul pisicii.

Gura-mâțului (*Stachys annua*) < gură (cf. lat. gula „gâtlej”, dar substantivul poate fi prelatin dat fiind v.ind. gora „gură”; după M. Vinereanu este traco-illiric). Plantele au flori mai mult sau mai puțin asemănătoare unor guri/boturi de pisică.

Iarba-mâței (*Misopates orontium*, *Nepeta cataria*, *Nepeta pannonica*, *Phalaris arundinacea*), pisicile o consumă în caz de indigestie.

Iarba-mâțului (*Valeriana officinalis*), *Nepeta* și *Valeriana* sunt specii excitante pentru pisici numite în multe limbi „iarba-pisicii”, floarea de *Misopates* seamănă cu un cap de pisică, iar *Phalaris* este mâncată, în caz de indigestie, de acestea (a se vedea mătă).

Iarba-pisicii (*Phalaris arundinacea*, *Valeriana officinalis*), **iarba-pisicilor** (*Valeriana officinalis*); iarbă din lat. herba; pisicile consumă plantele în caz de indigestie.

Izma-mâții (*Nepeta cataria*) are efect excitant asupra pisicilor (fitonimul poate fi o adaptare a numelui științific).

Laba-mâței (*Clavulina cristata* var. *coralloides*, *Hericium coralloides*, *Lotus corniculatus*, *Ramariaflava*, *Rosa canina*), diferite părți ale plantelor seamănă cu lăbuța pisicii.

Laba-mâții (*Antennaria dioica*, *Hericium coralloides*, *Isatis tinctoria*, *Ramaria spp.*, *Rosa canina*), a se vedea laba-mâței.

Mazărea-mâții (*Thlaspi arvense*), păstăi care nu pot fi consumate de către oameni, în consecință sunt atribuite animalelor.

Măc(i)eș, măsieș, mocioș (*Rosa spp.*), I.I. Russu (1981) presupune un rad. *mak-, dor. macon, gr. mekon, v.sl. makŭ „mac”, prin asemănarea florilor de măceș cu cele de mac. Constantin Drăgulescu²⁶ consideră, însă, că atât măceș cât și **mac** pot proveni din același radical cu lat. *vaccinus* „roșcat”, din care numele științific al coacăzei (*Vaccinium vitis-idaea*). Speciile amintite mai sus au flori, fructe, lemn, tramă sau pălărie (în cazul ciupercilor) de culoare roșie(tică). O altă ipoteză ar fi derivarea românescului măceș dintr-un fitonim compus cu semnificația „trandafirul mâței” (în unele locuri este numit laba mâții), date fiind istrorom. macică „mătă, pisică”, macedorom. macioc, măcioc, măciot „motan”, alb. macioc „pisică, motan”, sl. mačka, magh. macska, it. micio.

²⁶ Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.

Măchiță (*Bromus commutatus*, *Bromus ramosus* subsp. *benekeni*), probabil cu înțelesul „iarba- mâtei/pisicii” (cf. sl. mačka, istrorom. macică „pisică”, macedorom. măcioc, măcioț „motan”), în legătură cu obiceiul pisicilor de a consuma frunzele unor graminee în caz de indigestii. Sau „iarbă moale”, cf. slovac. mäkký, bg. meka, scr. meko, sloven. mehko, „moale” regăsite și în fitonime (ex. scr. mjehka kostrjava-*Bromus hordeaceus*, pol. kłosówka mjękka-*Holcus mollis*). Se poate, însă, presupune că fitonimul s-a înregistrat greșit în loc de măeliță.

Mălai-mățesc (specie neidentificată), fie pentru ca are fructele asemănătoare porumbului, fie are florile de culoarea porumbului/mălaiului. Probabil mălai pășăresc (adică nefolositor pentru om).

Măță (*Equisetum arvense*, *Lycium halimifolium*), din subst. rom. măță, alb. mica, „pisică”, bg. și scr. maca „pisicuț” dar și „mățisor”, considerat ca făcând parte din fondul autohton, sau creație expresivă fiindcă termeni asemănători există și în germană (Mieze), italiană (micio) și alte limbi (a se vedea și măceș). Sașii numesc și ei ramelmitiskær specia *Trifolium arvense*. Unele specii au spini/peri rigizi ori flori, fructe ca ghearele pisicii (*Echium vulgare*, *Lotus corniculatus*, *Lupinus angustifolius*, *Lycium halimifolium*, *Rosa canina*), altele au inflorescențe ori sporangi moi ca niște mățisori „pui de pisică” (*Equisetum arvense*, *Salix caprea*, *Taraxacum officinale*, *Trifolium arvense*). Pentru aceste ultime specii este potrivită și comparația cu subst. moț. *Galeopsis* spp., *Lamium album* și *Linaria vulgaris* au flori ca un cap de pisică (a se vedea și cătină). Există și fitonimul buruiana mâtei pentru o specie neidentificată, folosită contra sifilisului. Probabil este vorba de *Calamintha clinopodium* sau *Filago arvensis*, prima înrudită cu cătușnica sau iarba pisicii (*Calamintha nepeta*), iar a doua numită și talpa mâtei. Și speciei *Inula oculus-christi* i s-a atribuit numele mițisori, dar, în opinia lui Constantin Drăgulescu, mai curând este vorba despre *Inula conyza* care are inflorescențe asemănătoare mățisorilor de salcie.

Mățășoară, mățuț (*Lycium halimifolium*), a se vedea măță.

Mățe (*Taraxacum officinale*, *Trifolium arvense*), a se vedea măță.

Mățșoară (*Salix caprea*), a se vedea măță.

Mățșori(i), Mățșuori (*Trifolium arvense* dar și inflorescențele masculine de *Salix*, mai ales) a se vedea măță.

Mățșori, se pare că inflorescența masculină a unor arbori și arbuști (alun, salcie, nuc ș.a.) se numește măț, nu din comparația cu „pisicuț” ci cu moț

„șuviță/smoc de păr/pene pe creștetul capului”, a se vedea mătă. Dar, pe alocuri, rămurelele cu flori de salcie se numesc pisicuțe sau pisice.

Mâțoacă (specie neidentificată), a se vedea mătă.

Mâțucă-de-iarbă, mățu(l)-pepenelui (*Trifolium arvense*), a se vedea mătă.

Mierea-măței, cleiul produs de cireș < lat. *ceresius sau de prun < lat. prunus și miere < lat. mel.

Minta-măței (*Nepeta cataria, Nepeta pannonica*) a se vedea mătă.

Misică (*Lycium halimifolium* actualmente *Lycium barbarum*), fitonim din zona Tg. Jiu, derivat, probabil, din pisică (ori din mătă + pisică), în conformitate cu corespondentele mătă și cătină și prezența țepilor. Eventual din rad. i-e *(s)mi- „miros” cu referire la mirosul neplăcut al acestei plante. Sârbii spun misica unei flori sălbatice neidentificate cf. kazak. [МЫСЫҚ](#), kumyk. [МИШИК](#), kyrgyz. [МЫШЫК](#) = pisică.

Motan(e) (*Echium vulgare, Equisetum arvense*), din subst. motan „cotoi” dată fiind asemănarea plantelor cu cozile zburlete ale motanilor (a se vedea și coada măței).

Motăcei (*Chrysanthemum parthenium* actualmente *Tanacetum parthenium*) (a se vedea motocei).

Motănaș (*Trifolium arvense*) (a se vedea motocei).

Motăcei (*Chrysanthemum parthenium* actualmente *Tanacetum parthenium*), din tema mot- „rotund”, din care motoc(el), mototol „ghemotoc, cocoloș; ciucure, canaf; minge”, motocol „minge”, motoșcă „ghem de tort; umflătură sub falca animalelor”, motâlcă, modâlcă „umflătură”, aluzie la aspectul inflorescențelor și fructelor (a se vedea și mătă). Și sașii au (din română) fitonimul motoktcher pentru *Trifolium arvense*. Motoc „motan”, motocel „pisoiaș”, pot proveni din motan sau ambele cu originea în termenul mătă, mățoc. Ori poate fi comparat cu lat. mut(t)io „a mormăi (printre dinți)” și cu mârâitul/torsul motanilor care le-a atras și numele mârțan, mârțac, mârțoc (sau din mârțan > motan, din mârțoc > motoc). Din rădăcina mr-, mrc- s-au format numeroase derivate mârâi, mârçai, miorecâi, miorlâi, mormăi, smiorecâi etc.²⁷.

Motocei (*Selaginella selaginoides*), cu multă imaginație am putea spune că frunzele foarte mici și spinuloase ale plantei (cu sin. *Selaginella spinulosa* și germ.

²⁷ A se vedea și Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum S.O., 2002, p. 10.

Dorniger Moosfarn) seamăna cu ghearele motocului (motanului). Mai curând avem un fitonim cu originea în subst. motcă pl. motce „scul, jurubiță” (< ucr., rus. motok „scul”), aluzie la aspectul plantei (numită și struțișori). Ori numele corect al plantei este moțocei (< moț „șuviță/smoc de păr/pene pe creștetul capului”), aluzie la spicele sporifere orientate în sus.

Motocei (*Trifolium arvense*, *Lotus corniculatus*), a se vedea mătă.

Mustățile-pisicii (*Orthosiphon stamineus*), are staminele asemănătoare cu mustățile pisicii.

Ochiul-pisicii (*Myosotis scorpioides*, *Veronica chamaedrys*, *Viola wittrockiana*), din asemănarea florii cu ochiul sau irisul pisicii.

Pisicei, **pisicel** (*Misopates orontium*, *Nepeta cataria*, *Pulsatilla montana*, *Trifolium arvense*), **pisici** (*Trifolium arvense*), prima specie are floarea asemănătoare unui cap de pisică. Pentru denumirea speciei *Nepeta cataria* a se vedea cătușnică. Fructificațiile ultimelor două specii sunt moi, pufoase asemeni unor pui de pisică. Ramurile înflorite de salcie se numesc, în unele locuri, pisicuțe²⁸.

Poamele-măței (*Cynoglossum officinale*) < poamă „fruct; strugure” < lat. poma.

Puța-pisoiului (*Capsicum annuum*), ardeiul iute.

Rădăcina-măței (*Valeriana officinalis*) (a se vedea iarba mățului/pisicii).

Scara-măței, pentru *Galium cruciata* (actualmente *Cruciata laevipes*) și *Verbena officinalis* s-a notat numele scara măței care, însă, este nepotrivit, plantele neavând vreun organ asemănător scării.

Talpa-măței (*Antennaria dioica*, *Filago arvensis*), a se vedea mătă și talpa-pisicii.

Talpa-pisicii (*Antennaria dioica*), < magh. talp „talpă”²⁹, dar putem lua în calcul și lat. *talpa „labă” din care friul. talpe, comel. talpa, v.germ. tâpe, germ. vechi Tap(p)e „labă, brâncă” (a se vedea și tăpălagă). După M. Vinereanu subst. talpă este prelatin. Probabil numele latin al cârțiței, talpa, provine de la labele puternice ale animalului adaptate la săpat.

Trifoiul-măței (*Trifolium arvense*), floarea seamăna cu puii pisicii; a se vedea mătă.

²⁸*Ibidem*, p. 603.

²⁹Dicționarul limbii române, XV (T), București, Editura Academiei, 2010.

Țâța-pisicii (*Capsicum annuum*), < lat. titia³⁰, denumire regională a ardeiului iute.

Unghea-pisicii (*Lonicera caprifolium*), unghie (< lat. unglă < lat. ungula), comparate cu ghiarele pisicii (a se vedea pisiceii).

Urechea-mâței (*Sempervivum tectorum*), frunzele au o formă triunghiulară asemănătoare urehilor pisicii; a se vedea mătă.

Urzica-mâții (*Lamium album*, *Nepeta pannonica*), floarea are aspect de bot de pisică (a se vedea pisiceii și mătă), dar și un miros neplăcut (asemănător cu acela al urinei pisicii).

Din analiza noastră reiese că plantele ce fac referire la câmpul lexical și familia lexicală ale substantivului pisică și-au primit denumirile, în primul rând, datorită aspectului plantelor, asemănător cu una dintre părțile corpului pisicii (în special capul, botul și lăbuțele). Urmează, ca număr, denumirile datorate inutilității plantelor respective pentru om, plante necomestibile care agață, înțepă, sunt toxice sau au un miros neplăcut, apoi explicațiile de ordin mitologic, religios sau medicinal. În fine, denumirile provenite din termeni livrești, împrumuturi, erori / confuzii și etimologii populare sunt mai rare.

Astfel obținem următorul tablou³¹:

Plante necomestibile, plante cu miros neplăcut sau spini	Plante denumite astfel după aspect	Termen livresc, împrumut, confuzie, etimologie populară	Explicație mitologică, religioasă, medicinală sau de altă natură
<i>Brânza-pisicii</i>	<i>Bot-de-pisică</i>	<i>Bobul-mâței</i>	<i>Buruiana-mâței</i>
<i>Cătina</i>	<i>Botul-mâței</i>	<i>Coaiete-mârtanului</i>	<i>Cerceii-mâții</i>
<i>Cătușă</i>	<i>Brânca-mâții</i>	<i>Geana-mâții</i>	<i>Grâul-mâței</i>
<i>Colăceii-mâții</i>	<i>Brânca-pisicii</i>	<i>Izma-mâții</i>	<i>Iarba-mâței</i>
<i>Crinul-mâței</i>	<i>Brâncuță-de-pisică</i>	<i>Scara-mâței</i>	<i>Iarba-mâțului</i>

³⁰ *Dicționarul limbii române, XVII (Ț-U), București, Editura Academiei, 2010.*

³¹ *În cazurile în care unele fitonime pot avea mai multe explicații, le-am notat de mai multe ori în coloanele corespunzătoare.*

<i>Grâul-mâței</i>	<i>Chipul-mâței</i>		<i>Iarba-pisicii</i>
<i>Mazărea-mâții</i>	<i>Coadă-pisicii</i>		<i>Iarba-pisicilor</i>
<i>Mălai-mățesc</i>	<i>Cotăișe</i>		<i>Izma-mâții</i>
<i>Mierea-mâței</i>	<i>Cotocei</i>		<i>Măchișă</i>
<i>Minta-mâței</i>	<i>Curul-mâții</i>		<i>Rădăcina-mâței</i>
<i>Misică</i>	<i>Fața-mâței</i>		
<i>Poamele-mâței</i>	<i>Gheara (ghiara)-mâței</i>		
<i>Urzica-mâții</i>	<i>Gheara- motocului</i>		
	<i>Gheara (ghiara)-pisicii</i>		
	<i>Gura-mâței</i>		
	<i>Gura-mâțului</i>		
	<i>Iarba-mâțului</i>		
	<i>Laba-mâței</i>		
	<i>Laba-mâții</i>		
	<i>Măță</i>		
	<i>Mățe</i>		
	<i>Mățășoara</i>		
	<i>Mățişoară</i>		
	<i>Mățişor(i)</i>		
	<i>Mățuș</i>		
	<i>Motan(e)</i>		
	<i>Motăcei</i>		
	<i>Motănaș</i>		
	<i>Motoaca</i>		
	<i>Motăcei</i>		
	<i>Motocei</i>		
	<i>Mustățile-pisicii</i>		
	<i>Ochiul-pisicii</i>		
	<i>Puța-pisoiului</i>		

	<i>Talpa-mâței</i>		
	<i>Talpa-pisicii</i>		
	<i>Trifoiul-mâței</i>		
	<i>Unghea-pisicii</i>		
	<i>Urechea-mâței</i>		
	<i>Urzica-mâții</i>		

Deși, în credințele poporului român, pisica nu se bucură de popularitate și, de regulă, este considerat un animal lingușitor, infidel, înșelător, fitonimia românească reflectă arareori caracteristici negative ale acestui mamifer. De asemenea, considerăm că o parte dintre denumirile românești de plante păstrează și reflectă etimonul termenului pisică, mai precis, acel radical i.-e. *kat- din care lat. catus „ascuțit, înțepător”, celticul cateia „secure de aruncat în luptă”, rom. cață și a acăța, engl. cut „a tăia”, cutting „tăios”, gr. kótis „crestătură”, rom. cută „felie/bucată tăiată”, lat. cattus, catta, sl. kotŭ, engl. cat, germ. Katze, macedorom. cătuș(ă), rom. cătușă, în paralel cu cotoi. Și, nu în ultimul rând, evoluția din rom. cătușă „pisică” din lat. catta sau sl. kotŭ în denumirile de plante cătușă, cătușe, cătușnică, cotocei, dovedind, încă odată, că fitonimia constituie un tezaur lingvistic de netăgăduit.

Bibliografie

- Borș, Monica, *Mitologii nominale în proza lui Mircea Eliade*, Iași, Institutul European, 2015.
 Borza, Al., *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.
 Brâncuș, Gr., *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
 Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, 2002.
Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”, București, Editura Cartea Românească, 1931.
Dicționarul limbii române, (în XIX volume) București, Editura Academiei, 2010.
 Drăgulescu, Constantin, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2010.
 Drăgulescu, Constantin, Radu Drăgulescu, *Considerații asupra unor lexeme daco-geto-trace*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2014.
 Drăgulescu, Constantin, Radu Drăgulescu, *Contribuții la cunoașterea limbii geto-dacie. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2000.
 Gorovei, A., *Credințe și superstiții ale poporului român*, București, Editura Vestala, 2013.
 Russu, I.I., *Etnogeneza românilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
 Terian, Simina, *Premise pentru o poetică a textelor*, in EITM5, Târgu Mureș.
 Vinereanu, M., *Dicționarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București, Editura Alcor Edimpex, 2009.
 Zafiu, Rodica, *Păcatele Limbii. Despre pisică, în România literară*, 2010, nr. 48.